

Деякі аспекти студентської дезадаптації в процесі навчання

Автор розкриває теоретичні підходи з даної проблеми, інтерпретує погляди інших дослідників. Знайомить з особливостями студентської дезадаптації в процесі навчання. Пропонує результати власного експериментального дослідження, які підтверджують актуальність та практичну необхідність дослідження окремих питань.

Ключові слова: адаптація, діагностика, педагогічна методика, соціалізація, навчальний процес, педагогічні умови, дезадаптація, системний підхід, багаторівнева адаптація.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Проблема вивчення феноменології адаптації та дезадаптації студентів і вибору доцільних стратегій соціально-педагогічної та психологічної підтримки дезадаптованих студентів набирає все більшої актуальності і потребує детального вивчення та аналізу. Виникнення терміна „адаптація” відноситься до другої половини XVIII століття і пов'язується з ім'ям німецького фізіолога Ауберга, який використовував його для характеристики пристосування чутливості органів зору до змін навколишнього освітлення. Подальші дослідження початку XX століття Ж.Б.Ламарка, Ж.Сент-Ілера, Г.Спенсера, Ч.Дарвіна підтвердили висновок, що основний механізм пристосування формується безпосереднім впливом умов середовища на живі організми, змінюючи їх відповідним чином. Завдяки цьому науковому імпульсу розпочалося серйозне вивчення проблеми адаптації та дезадаптації, яка поступово вийшла за межі еволюційної теорії та загальної біології, стала однією з провідних тем медицини, педагогіки, психології та ряду інших наук.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Процеси адаптації є об'єктом дослідження багатьох психолого-педагогічних підрозділів як у нашій країні, так і за кордоном. Причиною зростаючого інтересу до адаптивних процесів є динамізм сучасного життя і виробництва. Залежно від особливостей адаптаційного середовища у різних наукових працях відображається ряд самостійних напрямів дослідження. Так, розробляються проблеми адаптації учнів і студентів до навчання у профтехучилищах, технікумах, вищих навчальних закладах (О.Алексеев, К.Бекмаханова, О.Галус, Л.Ларіонова, В.Моргун, В.Синявський, М.Шкодин та ін.). Заслужують на увагу роботи, присвячені адаптації випускників вищих закладів освіти до умов роботи школи (О.Мороз, С.Овдей, М.Педаяс, В.Семиченко, В.Сластьонін, Л.Шубіна та ін.) і професійній адаптації молодих робітників (В.В.Васильєв) та вчителів (О.Солодухова, Н.Чайкіна).

Явище протележне адаптації – дезадаптація – трактується вченими як процес, що пов'язаний з переключенням з одних умов життя та звикання до інших. Тлумачення феномена дезадаптації у різних галузях соціально-педагогічної науки передбачає висвітлення саме тих сторін процесу, які складають предмет відповідних галузей. На кожному віковому етапі розвитку адаптація та дезадаптація відбуваються по-різному. Негативного забарвлення дезадаптація набуває у підлітковому (студентському) періоді, коли провідним моментом становлення особистості є лінія соціального розвитку. Серед найбільш типових проявів дезадаптації В.Семиченко виділяє емоційні порушення, реакції та стани, труднощі у навчанні, проблеми важковживуваності тощо. С.Максименко, Т.Яценко пов'язують дезадаптацію з порушенням взаємостосунків з дорослими та однолітками; Т.Драгунова зі зниженням успішності; О.Солодухова із фрустрацією значущих потреб особистості; А.Прихожан, В.Каган з негативними внутрішніми переживаннями; С.Подмазін, А.Реан з акцентуаціями характеру; Л.Жезлова, В.Тюріна, Р.Охрімчук – проявом суїцидних явищ та агресивності тощо [4].

Формулювання цілей статті... Метою статті є соціально-педагогічний аналіз процесів адаптації та дезадаптації особистості студентів в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу... Вступ до вищого навчального закладу – це сильне стресове переживання, яке необхідно пом'якшити. За даними американських дослідників, такий стан можна порівняти з переживаннями дорослої людини в ситуації розлучення. Це неважко зрозуміти – порушується звичний стереотип життя майбутнього студента. Ще один факт травмування психіки – розлука з матір'ю та іншими близькими, з якими постійно спілкувався майбутній студент (вступники з іншого міста чи села).

Тому адаптаційний період можна умовно поділити на кілька етапів. Підготовчий етап слід розпочати за один-два місяці перед вступом дитини до навчального закладу. Завдання цього етапу – сформувані такі стереотипи у поведінці майбутнього студента, які допоможуть йому безболісно увійти в нові для нього умови життя та навчання. Серйозна відповідальність на даному етапі покладається на батьків майбутніх студентів.

Основний етап адаптаційного періоду починається зі вступу студента до вищого навчального закладу. На першому курсі найважливішим є період адаптації до нових умов і вимог життя в педагогічному вузі. Період звикання є досить складним для всіх або переважної більшості студентів.

Як показали дослідження (С.Овдей, О.Мороза, Г.Федоришин та ін.), тривалість його буває різною, залежно від стану здоров'я, психофізичного розвитку, рівня готовності до навчання та певних особистісних рис студента (висока відповідальність, невпевненість у собі, вразливість, байдужість тощо). Наші спостереження дають можливість стверджувати, що цей період адаптації може тривати 3-6 тижнів, а в деяких студентів він триває і цілий рік. Окремі студенти так і не можуть самостійно адаптуватися, що веде їх до дезадаптації. Тому, особливе і дуже важливе місце займає система профілактичних заходів щодо подолання проявів дезадаптації. Труднощі у пристосуванні до умов вузівського навчання – одна з найгостріших проблем, з якою стикаються педагоги, психологи та куратори академічних груп [3, с.5].

Вдалою спробою характеристики періоду адаптації студентів є введення навчальної дисципліни „Вступ до спеціальності”. Завданнями цього курсу є: ознайомити студентів з науковими основами професійної діяльності; допомогти оволодіти культурою навчальної праці у вищому закладі освіти; полегшити перехід від теоретичних знань до практичної діяльності; навчити студентів самостійно формувати свої професійні навички. Цей курс полегшує адаптацію студентів до умов навчання у вищому навчальному закладі, допомагає їм переконатись у правильності вибору професії педагога [1].

Питання адаптації студентів педагогічних вузів до умов навчання складне і на сучасному етапі потребує уточнення і доповнення. Це доведено на практиці. Так, на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії вже не один рік працює „Школа першокурсника”. Заняття проводяться двічі на місяць. Пропонуємо орієнтовну тематику занять на перше півріччя.

1-е заняття 1. Зустріч студентів з адміністрацією академії.

2. Знайомство з кураторами академічних груп.

2-е заняття 1. Екскурсія сторінками історії академії, ознайомлення з її традиціями, досягненнями в діяльності педагогічного колективу.

2. Твоя майбутня професія.

3-е заняття 1. Дотримання особистої гігієни – запорука здоров'я.

2. „Умій думати і запам'ятовувати” (поради).

4-е заняття 1. Читальний зал в житті студента. Ознайомлення з бібліотечною системою міста і правилами користування бібліотекою і кабінетами академії. Робота з бібліографічними матеріалами і комплектування особистої методичної бібліотечки.

2. Самостійна робота з книгою, першоджерелами.

5-е заняття 1. Вміле поєднання громадської роботи і навчання.

2. Профілактика перевтоми.

3. Раціональний режим дня студента.

6-е заняття 1. Круглий стіл „Організація дозвілля – це психічний комфорт, веселий настрій”.

7-е заняття 1. „Вихователь дітей дошкільного віку – почесна професія” (зустріч з випускниками академії).

8-е заняття 1. Науково-методичний семінар „Вчись вчитися”.

Крім занять, у „Школі першокурсника” проводяться цікаві заходи, спрямовані на подолання проявів дезадаптації студентів нового прийому. Це екскурсії по місту Хмельницькому, екскурсії в школи та дошкільні навчальні заклади міста з метою ознайомлення з професією педагога, організація книжкових виставок („Найкраща в світі професія”, „Моя бібліотечка” та ін.), вечір „Здрастуй, першокурснику!”, зустріч з відмінниками навчання. Водночас проведене нами анкетування свідчить, що переважна більшість студентів першого курсу дуже повільно адаптується до нових умов навчання. Нами була запропонована методика визначення рівня нервово-психічної стійкості, ризику дезадаптації в стресі „Прогноз”. На питання анкети відповідали 60 студентів. Результати опитування наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість студентів	%	Група	Прогноз
17	28,3	Задовільна нервово-психічна стійкість	сприятливий
47	71,7	Незадовільна нервово-психічна стійкість	несприятливий

Застосовуючи дану методику в індивідуальних і групових експериментах за різні проміжки часу, можна порівняти різноманітні засоби педагогічного впливу на фізичне та психічне здоров'я студента.

Ця ж анкета була запропонована студентам третього курсу (опитано 53 студентів) і студентам випускних курсів (опитано 64 випускники). Результати опитування наведені в таблицях 2, 3.

Таблиця 2

Результати опитування студентів третього курсу			
Кількість студентів	%	Група	Прогноз
22	41,5	Задовільна нервово- психічна стійкість	Сприятливий
31	58,5	Незадовільна нервово- психічна стійкість	Несприятливий

Таблиця 3

Результати опитування студентів п'ятого та шостого курсів			
Кількість студентів	%	Група	Прогноз
25	39	Задовільна нервово- психічна стійкість	Сприятливий
39	61	Незадовільна нервово- психічна стійкість	Несприятливий

У ході нашого дослідження студентам випускного курсу була запропонована і методика діагностики рівня тривожності Філіпса. Дана методика призначена для вивчення рівня і характеру тривожності, пов'язаної із закладом освіти. Методика була нами дещо змінена і пристосована до ситуації навчання у вузі.

При обробці результатів встановлено, що загальний емоційний стан студентів, пов'язаний з різними формами їх залучення до життя академії, надзвичайно високий. Тобто, загальна тривожність студентів становить більше 75%, а це, в свою чергу, може привести до дезадаптації студента.

Аналізуючи загальний внутрішній емоційний стан студентів випускного курсу, ми намагалися виявити причини тривожності та усунути прояви дезадаптації. Серед них: необхідність самостійно приймати рішення; невпевненість у собі; занижена самооцінка; перевантаження; загострення хронічних хвороб; незадовільні соціально-економічні умови; стомлювання; поведінкові порушення; неуспішність і труднощі у навчанні тощо.

Як зазначає Н.Максимова, щоб подолати прояви дезадаптації та полегшити адаптацію випускників, необхідно дещо змінити ставлення викладачів до студентів, більше заохочувати їх діяльність у навчально-виховному процесі, ознайомлювати студентів з технікою психічної саморегуляції. Кураторам груп рекомендується працювати над створенням оптимального мікроклімату в колективах груп, своєчасно виявляти інтереси та потреби студентів, створювати умови для розвитку їх талантів, здійснювати корекцію різних видів девіацій, надавати консультативну допомогу та моделювати адекватні стратегії подолання дезадаптації у студентів [2].

Висновки... Отже, як показало наше дослідження, сучасні педагоги вважають дезадаптацію результатом низької адаптації. Переважна більшість студентів перших курсів вузів ще не здатна активно взаємодіяти з середовищем та долати труднощі. Тому предметом подальшого наукового пошуку повинен стати комплексний підхід до подолання вузівської дезадаптації та підготовки майбутніх педагогів до роботи з дезадаптованими дітьми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вступ до спеціальності : навч.-метод. посіб. [для студентів педагогічних закладів освіти] / за заг. ред. Н. І. Яковець. – Ніжин : НДПУ, 2003. – С. 5–21.
2. Максимова Н. Ю. Воспитательная работа с социально-дезадаптированными школьниками : метод. реком. / Н. Ю. Максимова. – К. : ІЗМН, 1997. – 136 с.
3. Мороз О. Г. Професійна адаптація молодого вчителя / О. Г. Мороз. – К. : Вища школа, 1980. – 94 с.
4. Семиченко В. А. Психічні стани / Валентина Анатоліївна Семиченко. – К. : Магістр – S, 1998. – 208 с.
5. Федоришин Г. М. Аналіз психолого-педагогічних детермінантів шкільної дезадаптації підлітків в умовах навчально-виховного процесу / Г. М. Федоришин // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2002. – Т. 1, ч. 4. – С. 157–163.

Анотація
Л.В.Зданевич

Некоторые аспекты студенческой дезадаптации в процессе обучения

Автор раскрывает теоретические подходы по данной проблеме, интерпретирует взгляды других исследователей. Знакомит с особенностями студенческой дезадаптации в процессе обучения. Предлагает результаты собственного экспериментального исследования, подтверждающие актуальность и практическую необходимость исследования отдельных вопросов.

Ключевые слова: адаптация, диагностика, педагогическая методика, социализация, учебный процесс, педагогические условия, дезадаптация, системный подход, многоуровневая адаптация.

Summary

L.V.Zdanevich

Some Aspects of Student Desadaptation During Training

Author explores theoretical approaches to this problem, interpreting the views of other researchers. Introduces the characteristics of student maladjustment during training. Invites the results of experimental studies that confirm the relevance and practical necessity on specific issues.

Key words: adaptation, diagnostics, pedagogical methods, socialization, educational process, pedagogical conditions, disadaptation, System approach, model, multileveled adaptation.

Дата надходження статті:

„11” квітня 2011 р.

УДК 378.147.146 (045)

О.В.ЗОСИМЕНКО,

кандидат педагогічних наук

(м. Суми)

Особливості структурної організації проектної діяльності студентів

У статті розглянуто один із аспектів проблеми організації проектної діяльності тих, хто навчається; визначено, що структурну організацію проектної діяльності студентів забезпечують мотиваційно-цільова, змістово-проектна та результативно-рефлексивна складові; виявлено та обґрунтовано особливості цих складових у процесі організації проектної діяльності студентів у контексті загальнопедагогічної підготовки.

Ключові слова: проектна діяльність, навчальний проект, мотиваційно-цільова складова, змістово-проектна складова, результативно-рефлексивна складова.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. глобальні зміни в інформаційній, комунікативній та професійній сферах сучасного суспільства висувають нові вимоги до змістових, методичних та технологічних аспектів освіти, що зумовлює пошук шляхів оновлення освіти з орієнтацією на особистісному розвитку того, хто навчається, його творчості, ініціативності, прагнення до самостійного набуття знань та здатності ставити та вирішувати проблеми самовизначення, професійної та повсякденної діяльності. Це потребує широкого впровадження у навчальний процес альтернативних форм та методів навчання. Тому не дивно, що саме у цей період (початок 90-х років ХХ століття і до теперішнього часу) розпочинається активне „повернення” проектної діяльності в освіту, що дозволяє комплексно подолати недоліки традиційного навчання через мотивоване залучення того, хто навчається, в розробку навчальних проектів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Дослідження окремих аспектів проектної діяльності та шляхів її організації перебувало в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів: історіографію проектного навчання висвітлено в працях П.Блонського, Г.Вашенка, О.Джуринського, Д.Дьюї, Е.Кагарова, В.Кішпатрика, М.Кнолла, Е.Коллінгса, Л.Кондратова, Б.Мельниченка, В.Стернберг, Ю.Олькерса, С.Шацького та ін.; теоретичні засади проектної діяльності розкриваються у дослідженнях О.Коберника, Д.Левітеса, І.Ляхова, Н.Матяш, О.Пехоти, Є.Полат, В.Радіонова, С.Сисоевої та ін.; особливості використання навчальних проектів в загальноосвітній школі представлено у працях Н.Альохіної, С.Генкал, І.Єрмакова, Н.Поліхун, В.Сидоренка, А.Терешука, С.Ящука та ін.; проблема використання проектної діяльності в процесі підготовки студентів вищих навчальних закладів розглядається в роботах С.Баташової, В.Веселової, О.Демченко, М.Елькіна, С.Ізбаш, О.Ляшшевої, Г.Ковальчук, Л.Кондратової, О.Олексюк, О.Павлішак, М.Пелагейченка, Т.Резнік, С.Стрижак та ін. Отже, орієнтуючись на вище окреслені дослідження щодо використання ідей проектного навчання у навчально-виховному процесі з огляду на тему нашого дослідження, вважаємо за необхідне вивчити структурну організацію проектної діяльності тих, хто навчається.

Формулювання цілей статті... Мета цієї статті полягає у визначенні та обґрунтуванні особливостей структурної організації проектної діяльності студентів у контексті загальнопедагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу... Теоретичний аналіз окресленої проблеми дав змогу стверджувати, що організація проектної діяльності неможлива без виокремлення та аналізу найбільш значущих її структурних складових, а саме: мотиваційно-цільової, змістово-проектної та результативно-рефлексивної.

Визначаючи мотиваційно-цільову складову, ми виходили, по-перше, з того, що „мета”, у широкому значенні, означає особливий тип відношення між процесом саморуху та його результатом, який виникає в умовах заданої поведінки системи та забезпечує її самоорганізацію та самозбереження [7] і,